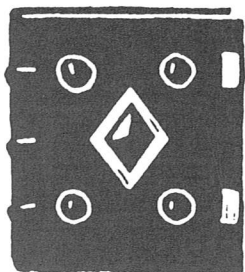

RE-FORMATIO

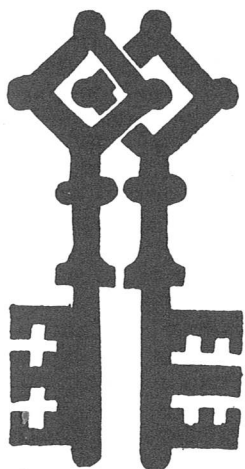
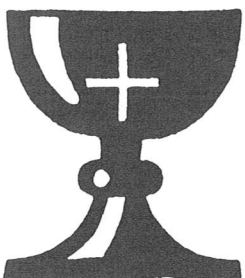
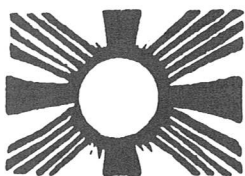
MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

6/1984

EN PAVE-PRÆDIKEN

Pave Johannes Paul II's prædiken
den 11/12-1983 i den lutherske kirke i Rom

Æ REDE brødre og søstre i Kristus.

»Jesus Kristus er den samme i går og i dag, ja, til evig tid« (Hebr. 13,8), det er, hvad der står skrevet under Pantokratorfiguren i apsis i denne kirke. Med disse ord hilser jeg det evangelisk-lutherske trossamfund i Rom samt alle tilstedeværende. Jeg takker trossamfundets repræsentanter for den broderlige invitation til at aflægge denne visit. I Jesu Kristi navn og under hans ord er vi samlet her for at bekende os til, at prise og love som med eet hjerte og een stemme vores fælles Forløser og Herre.

Guds evige ord blev kød og tog bolig blandt os (Johs. 1, 14). I denne mindeværdige stund på 3. søndag i Advent ønsker jeg sammen med jer at vidne om vor Herre og Forløser, som er her i går, i dag og for evigt. Derved husker vi med taknemmelighed vor fælles oprindelse, genløsningens gave og vort fælles mål som pilgrimme. Vi er alle under vor Herres Jesu Kristi nåde. Han er vores midtpunkt, vores hjørnestein, hele vores eksistens, meningen med denne verden og vores liv og vores frelse afhænger af ham.

I denne frelsens adventstid er vore ører og hjerter anspændte: de hører og fornemmer det gode budskab om ham, som allerede er kommet, og som vil vende endeligt tilbage. Vi oplever ofte i vort daglige liv den smertende sandhed i denne overgangsperiode. Husker vi ikke til stadighed Johannes Døberens situation? Som evangeliet siger, befandt han sig i en situation, hvor han måtte træffe en beslutning: han måtte løse modsætningsforholdet mellem det billede, man havde dannet sig af Messias og hans egen personlige situation, som indebar fængsel og en trusel på livet. Johannes' spørgsmål var derfor alvorligt, og affødt af en nødsituation: Er du den, som kommer, eller skal vi vente en anden?» (Mat. 11,3).

Jesus kommer sin forløbers bekymrede spørgsmål i møde

og gør dennes tro til vished: frelsens time, Guds rige er kommet! Messias er her! Det er sandt nok, at tegnene og underne ikke er bevis i sig selv. Men den, som evner at se tegnene som en tilkendegivelse af opfyldelsen af Det gamle Testaments profetier i nutiden, kan fryde sig over at være borger i Guds eskatologiske rige.

Jesus bekender sig til sin forløber, som forkynder hans komme. »Blandt kvindefødte er der ikke fremstået nogen større end Johannes Døber», bevidner Herren, »men den mindste i Himmeriget er større end han» (Mat. 11,11). Jesus mener hermed de fattige og nødlidende, som tror på frelsen ved Jesus Kristus. Disse kan åbne deres hjerter og munde og slutte sig til Marias lovsang: Min sjæl, højlover Herren, og min ånd fryder sig over Gud min frelser (Luk. 1,46-47).

Ærede brødre og søstre i Kristus. Den gave, som dette møde er, bevæger mig i mit hjertes grund. Jeg ønsker netop, at det skulle finde sted i advent. Det er en udmærket lejlighed til, at vi sammen vender vort blik mod Herren og til at vente på Gud, vor Forløser.

Vi står på tærsklen til år 2000. På sin vis befinder vi os i en tid før en ny advent, en forventningens tid (Encyclica Redemptor Hominis nr. 1). Netop derfor er jeg gået til vore naboer, til indbyggere i denne by, »som er knyttet sammen i et særligt åndsslægtsskab» (Vat. II, økumenisk dekret). Jeg er kommet for, sammen med jer, i bøn og meditation, at fejre vore fælles tro på Advents-mysteriet og dets dybe og mangfoldige rigdom. Jeg er kommet, fordi Guds Ånd i disse dage har vist os vejen til gennem økumenisk dialog at søge den fuldstændige enhed blandt kristne.

Vi kender Roms Evangelisk Lutherske Trossamfunds vanskelige historie, dets besværlige begyndelse, og lyset og skyggerne i dets udvikling under de betingelser, denne by gav det. Så meget mere indtrængende må vi da også spørge os selv: »Kan vi – trods al menneskelig svaghed, trods tidligere århundreders utilstrækkelighed – mistro Herrens nåde, sådan som den i den sidste tid er blevet åbenbaret gennem den Hellige Ånds ord, og som vi har fornemmet under Konkiliet (økumenisk dekret nr. 6).

Vi ser derfor os selv dybt forenet i solidariteten blandt alle kristne i advent, selv midt i alle de opsplitninger, der klart stadig findes i læren og i livet. Vi ønsker brændende enhed, og vi arbejder os hen mod den enhed uden at miste modet på grund af de vanskeligheder, vi møder på vejen (af økumenisk dekret nr. 6). Endelig mener vi i 500-året for Martin Luthers fødsel i det fjerne at skimte et gry: genoprettelsen af vor enhed og vort fællesskab. Denne enhed er frugten af fornyelsen af den daglige samtale og boden blandt alle kristne i lyset af Guds evige ord. Det er også den bedste forberedelse for Guds komme i verden.

Lad os følge adventstidens store skikkelse, lad os følge Johannes Døberens eksempel, den stemme, der råbte i ørkenen: »Jævn Herrens vej» (Johs. 1,23). Lad os følge opfordringen til at forsones med Gud og hinanden! Kristus, Herren, er ikke kun over os, men også iblandt os, og han er Kyrios, den som var, som er, og som altid vil være. Jeg ønsker af hjertet en velsignet jul for jer og jeres familier.

Oversættelse: Kirsten Lansner

ET ÅR NÆRMERE.....

SÅ er 1984 snart gået til ende, og den, der har ladet sig overtale til at skrive dette blads årsoversigt, stilles overfor spørgsmålet, hvad der var årets vigtigste begivenheder. Jeg vil her kun nævne to! Det allervigtigste, der er sket, er, at vi nu er kommet et år nærmere Herrens genkomstdag, Herrens sejersdag, genoprettelsesdagen, den nye himmel og den nye jord. Den dag, vi synger så realistisk om i DS 655:

*»Livsalige dag, som i håbet, vi venter,
da verden er blevet Guds rige til sidst,
da menneskeslægten forløsning har fundet,
og alle bekender, at Herren er Krist,
da døden er dødet og synden forsvundet,
og fuldkommen frelse for evig er vundet».*

Jo, denne herlige dag er vi kommet et år nærmere, så lad os da sige til hinanden med Grundtvigs ord (DS 229): »Rejs op dit hoved, al kristenhed!»

Resten af årsoversigten vil stort set handle om det næstvigtigste, der er sket, at vi også er kommet et år nærmere den dag, hvor den i verden enestående indretning, vi mærkeligt nok kalder »Folkekirken» helt er visnet bort! Det er selvfølgelig ikke den evangelisk-lutherske provins af »den hellige, almindelige (katoleske kirke» i det danske folk, jeg tænker på, nej den er jeg medlem af med glæde. Det er den, vi stadig skal bede om fornyelse for; den bør stadig være genstand for »Re-formatio» og nyskabelse fra Herren – altså indtil den store, den herlige dag, jeg før nævnte, kommer.

Jeg brugte udtrykket »visne bort». Er det ikke netop det, der sker omkring os i disse år? I Kristeligt Dagblad, 7. juli kunne man læse, at nu var dåbsprocenten også gået under de 50 i et Århus-sogn. Man kan undre sig over, hvilken ghetto præsten i det sogn opholder sig i,

der udtalte til bladet, at denne udvikling »i højeste grad er chokerende». Har han aldrig hørt om udviklingen i københavn-ske sogne? Men han trøstede sig dog med, at mange børn i dag bliver døbt lige før konfirmationen. At konfirmandtallet også hurtigt er på vej ned, havde han altså heller ikke hørt noget om.

KD og en hoben fynske bispekandidater var dog ikke så chokerede som Århus-præsten. I den håndfæstning, kandidaterne måtte underskrive – undskyld! i det interview, bladet efter nymodens skik havde med dem, var der også kommet et spørgsmål, der lød sådan: »En anden trussel mod folkekirken er det faldende dåbstal. Hvorledes vil det påvirke dens fremtid?» Den eneste lidt indremissionske af kandidaterne syntes slet ikke at have fattet dimensionerne i spørgsmålet: »... det vil naturligvis påvirke bl.a. den folkekirkelige økonomi». Et par andre svar gik i samme retning. Domprovst Ole Jensens svar var det mest realistiske: »Et yderligere faldende dåbstal vil betyde en katastrofe for folkekirken. Kun hvis folkets helt store flertal er medlemmer af den, kan den bevare sin karakter af folkekirke».

Alle har vel lagt mærke til, at bispekandidaterne ved disse forhør nu ikke mere spørges, om de vil ordinere kvinder til præsteembedet? Men hvor mange ved, at man i Sverige ifølge Svensk Pastoraltidskrift er nået den endelige løsning af dette spørgsmål (jvf. nazisternes såkaldte »Endlösung» på jødespørgsmålet)? Der er landets biskopper blevet stillet overfor spørgsmålet, om de vil ordinere mænd til præsteembedet, nemlig de, der på grund af deres bundethed til Bibelen ikke kan godkende kvindelige præster. Flertallet af bisperne sagde nej til det spørgsmål! I Folkekirken, »den frieste af alle kirker» er vi næsten nået lige så vidt.

Der er i disse år en ubændig trang til trost i Folkekirken. Længe har man nø-

jedes med som strudsen at stikke hovedet i busken. Det er mange år, siden man i den såkaldte »Kirkelig Håndbog« kunne læse opgivelser om kirkegangsprocent, tal på altergæster og andre tegn på, at der var en menighed i danske sogne; det blev vel kaldt uevangelisk.... Men nu lysner det endelig; i KD kunne man den 8. oktober læse denne frydefulde overskrift: »Halvdelen af befolkningen i kirke i sommer«. Det drejede sig om et referat af en Observa-undersøgelse i Jyllands-Posten. I første omgang blev det nævnt, at hele 34 % af befolkningen havde vist sig at være »kirkegængere«, d.v.s. de havde i løbet af *tre* måneder været i kirke mindst *een* gang; herunder var indregnet dem, der var til begravelse, bryllup eller barnedåb (gerne med ca. et kvarters ophold i kirken). Grunden til den flotte overskrift var, at man dertil lagde dem, der havde været til koncert i en kirke eller havde besøgt en sådan bygning som turist. Jo, det går faktisk slet ikke så dårligt!

Jeg har udtrykt min anerkendelse af de bispesandidater, der mest klart så i øjnene, at Folkekirken er færdig, hvis dåbstallet går ned under halvdelen. Jamen har man ikke forlængst i en vis forstand fra de højeste kirkelige myndigheders side foruddiskonteret denne udvikling? For snart mange år siden pegede jeg på, at det var det engang så forkætrede, pietistiske, snævre, klikeagtige, »ecclesiolo-prægede« københavnske Kirkefond, der byggede kirker af en sådan størrelse, at der dog i nogen grad kunne blive plads til »folket«. Dengang drev man jo en helt selvfølgelig evangelisation overfor de barnedøbte, kaldte dem tilbage til deres dåbs nåde.

Men samtidig med at Kirkefondet (officielt fra april 1962) overtog den folkekirkelige teologi, repræsenteret af svenskeren Billing og danskeren Morten Pontoppidan (i professor Lindhardts fortolkning), byggede man stadig mindre kirker, så en stadig mindre del af »folket« kunne være der. Men for skams skyld regnede man dengang endnu med

en juleaften og måske andre højtider, og havde vel heller ikke helt opgivet troen på større kirkegang, så man indrettede dog gerne en såkaldt »menighedssal«, der kunne lægges til kirkerummet.

I dag har mange helt opgivet sådanne gammeldags illusioner, så de kirkelige myndigheder kan nu godkende et kirkebyggeri i »mange-millionklassen«, hvor der kun er plads til ca. 150 mennesker — som til gengæld sidder blødt. Her er »menighedssalen« anbragt helt uden forbindelse med kirkerummet, så *alt* egentlig er lagt an på, hvad man måske kunne kalde en moderne form for en »ecclesiola« (en lille-kirke i kirken), for teologien er sandelig stadig den folkekirkelige! Ja, den har måske »fået en tand til«, så man klarer truslen med den faldende dåbsprocent ved det nyeste nye, der breder sig langt ind i forhenværende indremissionske institutioner: at alle jo er Guds børn uafhængigt af dåben, blot ved at være skabt! Man har så at sige åbnet en »sidedør« fra den slags små »folkekirke-kapeller« — ud til den store »menighed« af skabte. Derved bliver en sådan »folkekirkelig« gudstjeneste med den ganske lille flok på en måde »stedfortrædende«, som det engang var så almindeligt ved mange messefejring i Romerkirken, hvor kun messetjeneren som repræsentant for »folket« var nødvendig — bortset fra præsten. Var det ikke »vinkel-messen«, Luther kaldte den slags?

At jeg her beskæftiger mig meget med Folkekirken, er egentlig ikke så mærkeligt, for året 1984 begyndte med noget, som af de mest ivrige ligefrem betegnede som en fare for Folkekirkens eksistens — altså endnu en fare! Anledningen var, som alle vil huske, en såkaldt »juleprædiken« i Lundeuskirken i København, holdt af en kvindelig præst. På en måde vil mange af os give pastor H. C. Christensen ret, når han i dette blads nr. 1/1984 udtaler sin glæde over, at en dansk biskop her stod fast på sin ved sin vilse overdragne myndighed til at afgøre, om en præst i hans stift prædiker ef-

ter evangeliet, og fastholdt sin afvisning af, at statsmagten havde den myndighed. Jeg tvivler dog på, at vedkommande biskop har glædet sig særligt meget over denne støtte, når H. C. C. henviser ham til det uendeligt meget større indgreb i kirkens liv, som statens lovgivning med indførelse af kvindelige præster var udtryk for.

I den forbindelse er det værd at minde, hvordan en anden kvindelig kirkeminister, der nærmest lod sig hylde af alt »folket« som »ærkebiskop«, i 1962 stjal et af de sogne, som Chr. Baun var indviet til at være biskop for, et sogn, hvor flere menighedsrådsmedlemmer netop havde valgt *ham* til deres biskop. Det var Skive sogn, der næsten på fakiragtig måde blev flyttet mange kilometer mod nord til Ålborg stift for en kvindelig præsts skyld. Dette overgreb fra en kirkeminister skete dengang under næsten hele Folkekirkens jubel, ledsaget af grove, ringeagtende skældsord til den ensomme biskop.

På en måde skulle vi vel alle glæde os over denne nye situation, hvor det er ministeren, der lider nederlaget; jeg så mig dog ikke i stand dertil i den artikel, jeg på opfordring skrev til Vejle Amts Folkeblad (31. jan., aftrykt bl.a. i Kirkelig Information 3/1984). Følgende sætning derfra citeres ordret: »... sagens kerne og dybe alvor er, at biskoppen i dette tilfælde har svigtet sin tilsynspligt på det groveste«. — For titusinder i dette land ville det have været en enestående opmuntring, hvis de kunne have sagt: »Endelig er der en biskop, der tør træde op mod en præsts forvanskning af det kristne budskab! Det har vi ventet på i årevis!«

Men da en biskop endelig »trådte op«, var det til forsvar for noget så rædselsfuldt, som vi andre slet ikke kunne se, var en prædiken, men mest en tarvelig, dårlig formuleret, gymnasiastagtig, politisk pamflet! Også den modernistiske »kirke« kommer haltende bagefter. Tænk, hun talte stadig om Vietnam! Det gør ordentlige venstreorienterede da

ikke mere, siden det Vietnam, som USA »bombede ned til stenalderen« — dette »fredselskende folk« nu fører krig på fjerde år med et naboland og holder en millionhær til at besætte det!

Hvor blev der dog i de uger vævet de mærkeligste klude med indskriften: »præstens forkyndelsesfrihed«! Pastor Frede Møller rev disse klude i stykker med en klar og saglig artikel i KD 14. januar. Provst Anker Vestergaard, der selv både havde hørt prædiken og set den af kvindepræsten godkendte politiske demonstration, brugte stærke ord ud fra den samme kendsgerning, som Frede Møller havde gjort opmærksom på, at præster ifølge deres ordinationsløfte *ikke* har forkyndelsesfrihed. Han endte med at udtale som sit skøn, at »en eventuel påtale må tilfalde *både* præst og biskop, måske også et tavst menighedsråd«.

Ja, hvad med menighedsrådenes indsats og ansvar på dette stade af udviklingen i Folkekirken? Kvindepræsten ved Lundeuskirken skulle sandelig have sin frihed samt biskoppens varme anbefaling af en »prædiken«, som jeg måtte læse igennem flere gange for blot at kunne finde antydninger af kristendom i. Og det endda på en juleaften — og endda i radioen, den eneste lejlighed, hvor en antagelig del af »folket« i Folkekirken hører det kristne budskab! At det *blev* en sådan prædiken må hendes biskop da have vidst; han må da have en båndoptager Tilfældigt hørte jeg denne kvinde tale ved en anden transmitteret gudstjeneste to år tidligere, og da måtte jeg sige, at mere vanvittig prædiken havde jeg hidtil aldrig hørt!

Hvordan forholder det sig ellers med friheden i Folkekirkens daglige virkelighed — for en hel anden slags præster? Pastor, tidligere bibelskoleforstander, nu undervisningsassistent ved Århus Universitet Hartvig Wagner skrev en meget fin, saglig og besindig artikel om dette spørgsmål i KD 11. juni. Der blev her spurgt om friheden til overhovedet at få et præsteembede i denne Folkekirke,

hvis ansøgeren efter dybe overvejelser stadig følte sig bundet til Skriften, så han — ofte med ængstelse i sindet — måtte sige nej til at vie fraskilte, hvad dansk lov udtrykkelig giver ham frihed til. Selv om andre præster nærmest står i kø for at udføre en sådan vielse, har vi her et af menighedsrådenes standard-spørgsmål til enhver ansøger, — og det betyder forkastelse af den, der må sige nej dertil, om han så ellers har nok så fremragende kvalifikationer. Vakte en så alvorlig artikel, der med helt konkrete eksempler satte spørgsmålstejn ved »den danske Folkekirkes enestående frihed», der blev så stærkt lovprist i årets første måneder, genklang, f.eks. på lederplan i KD, i læserbreve, i andre blade, hos den folkekirkelige friheds største forsvarer, de såkaldt grundtvigske? Overhovedet ikke! En af grundene dertil var måske, at der i artiklen også nævnedes — på den mest forsigtige måde — menighedsrådenes »ulovlige forhåndskrav om ubetinget villighed til at samarbejde med kvindelige præster som betingelse for at få præsteembede». Dermed er den mindste sympati straks forduftet!

Med fuld ret pegede Wagner på, at også indremissionske menighedsråds-medlemmer afviser den slags ansøgere. Han nævnede blot ikke grunden: at missionsfolk også oplever, at deres børn bliver skilt. I stedet for at gå ind under en sådan ydmygelse forkaster de Jesu klare ord og vil derfor ikke have en præst, der holder sig til Bibelen. — Kravet om løfte om samarbejde med kvindelige præster har kun ren inkvisitorisk betydning: at dømme en ansøger. I de fleste landsog- ne, hvor der kun er een præst, eksisterer der slet ikke noget problem, og i bysog- ne med to præster er det netop dansk tradition, at de *skal* tilhøre hver sin kirke- lige retning. Der ville rejse sig et rama- skrig landet over, hvis menighedsrådene krævede, at tidehvervske eller grundtvig- ske præster skulle gå i samarbejde med missionske kolleger — selvfølgelig bort- set fra den anstændighed, som man altid skylder at omgås hinanden med.

Wagner nævnede ikke et tilsyneladen- de mindre væsentligt krav, som menig- hedsråd kan stille til ansøgere: at love uden indvendinger at døbe afkommet efter langvarige »papirløse» forhold sam- men med et lørdagsbryllup. Her nytter det ikke, at præsten svarer, at han — som jeg — altid har afvist separate, ger- ne »fine» dåbshandlinger på hverdage og henvist til menighedens gudstjeneste. For her er der tale om et krav om en slags »godkendelse» fra forældrenes side (eller bedsteforældrenes!). Ingen præst skal vove antydning af kritik af deres forhold. Det er en »ret», man vil have — en »folkekirkelig ret», så her har præsten kun at lystre.

Året 1984 samt i stigende grad også de foregående år har været præget af en række »præstesager». Disse affærer skyl- des i dag så godt som aldrig, at præsten lever i hor, for her er menighedsrådene uhyre tolerante, indstiller frejdigt ansø- gere, der kun har en elskerinde at flytte ind i den smukt istandsatte præstegård med. Nej, det er affærer hvor sagens kerne netop er såkaldte — eller indbild- te — »folkekirkelige rettigheder», oftest kanaliseret ud i sognet via menigheds- rådsmedlemmer. Bagved er det gerne let at spore den såkaldte »Menighedsråds- forening» og dens blad, hvor der jævnligt forekommer opfordringer til magtanven- delser overfor præster. Oprindeligt er det sjældent de læge medlemmer, der står bag; men det er gejstlige, der snedigt i ly af det såkaldte »lægfolk» kan bruge de- res magt.

Ganske almindelige troende præster står i dag i en stadig risiko for magtan- vendelse fra menighedsrådsmedlemmers side, hvor det ganske sagligt drejer sig om præstens bundethed til Bibel og be- kendelse. Ikke blot hindrer man ordent- lige præsters ansættelse, men kan også ødelægge meget i deres gerning — i hvert fald deres arbejdsglæde. Selv præster, der troede, at de ligefrem nød en vis po- pularitet fra den side, kan opleve det som et lyn fra en klar himmel. Ofte er det de »halv-kirkelige» og »halv-mission-

ske» medlemmer, der er de værste; al- mindelige ukirkelige medlemmer kan of- te have en sund sans for ret og rimelig- hed. På grund af deres illusioner med hensyn til Folkekirken har mange præ- ster selv været skyld i disse problemer. De har selv givet medlemmerne en magt, de efter loven slet ikke tilkommer. De har villet have dem til medarbejdere og medarrangører og spurgt dem om deres mening om alverdens ting, som de ingen forstand har på — og har snarest ydmy- get dem dermed. Og en dag er præsten gået i fælden og styres som en marionet — eller sidder i sin bitre ensomhed og græder. Man fristes til at sige, at de har fået de menighedsråd, de fortjener!

Hartvig Wagners artikel drejede sig dybest set om den store mangel på fri- hed i den Folkekirke, der evindeligt er blevet lovprist for sin enestående frihed. I denne »frie» kirke er modstandere af kvindelige præster forlængst blevet hin- dret i at blive biskopper og provster; vi er som nævnt meget nær ved, at mange ikke kan blive præster eller få forflyttel- se af samme og tilsvarende årsager. Her- til kan føjes et punkt mere, som har ramt mig selv personligt: Som pensione- ret præst har jeg fuld lovlig ret til stadig at udøve en præsts gerning, men jeg er i praksis blevet hindret i at gøre tjeneste i 5 af min bys 8 kirker, for der bruger man ikke rigtig vin ved nadveren — en for ganske få år siden totalt ukendt skik i Folkekirken. Dette har menighedsrådet bestemt, og så nytter det ikke en smule, at jeg siger, at Jesus har bestemt noget andet i sit testamente, sin sidste vilje »i den nat, han blev forrådt». Det hjælper ikke, at jeg selv tager vin med og blander lidt vand i kalken; det er, som om jeg er »fradømt kjole og krave» i flertallet af byens kirker. Langt værre er selvfølgelig, at altergæsterne i de sogne overhovedet ingen sikkerhed har for, at det er det hellige sakramente, de modtager. Eller får de det igen kun i een skikkelse, som det skete i vort land før reformationen? — Det er selvfølgelig præster, der står bag et sådant ødelæggelsesværk, for det

skulle bevise deres stærke sociale inter- esse, især deres omsorg for alkoholikere. Men ved deres eget bord forsømmer de sikkert ikke at drikke deres søndags- rødvin! Den slags kunster kan lægfolk vist ikke finde på, selv Blå Kors-folk ved jo, at lovene i deres forening giver tilla- delse til at nyde den vin, der anvendes til Herrens nadver.

Denne årsoversigt synes næsten ude- lukkende at dreje sig om de »folkekirke- lige ruiner». Men det bør man ikke forar- ges over; den gamle Grundtvig brugte at- ter og atter et langt stærkere ord, det bi- belske udtryk »Babel» (Johs. Åb. 14 & 18) om statskirken. Han gjorde det ikke blot i salmen, jeg citerede til indledning: »Rejs op dit hoved al kristenhed!» I den- ne »borgerlige indretning» har vi kun i begrænset omfang et kristent fælles- skab, men ellers kun et folkeligt fælles- skab. Dog skal vi følge Grundtvigs ord i denne salme: »Ja, bed for Babel, til grant du ser, / at bøn og sukke ej både mer / mod undergangens bølge!» Men, som sal- men fortsætter med at sige, da kommer Herren!

Læg mærke til noget meget typisk for tiden: man vil have lov til at forblive i kætteriet! Når pastor Jørgen Glenthøj i KD 25. april på sin stilfærdige måde stil- ler nogle spørgsmål til Kirkens Korshær, fordi domprovst Ole Jensen i en prædi- ken i Korshærens blad skriver, at »de første kristne indstiftede nadveren», bli- ver svaret — som altid — en grov afvis- ning, aldrig en beklagelse. Folkekirkens kættere opfører sig ofte som mimoser i dag! Eller er lederne af de folkekirkelige institutioner så sikre i deres overbevis- ning om, at de trofaste støtter af deres sag ikke mere kan høre kætterierne, så selv den mindste kritik fra andres side opfattes som en fornærmelse?

Blandt årets begivenheder — eller snarere pseudobegivenheder var en for os ældre nærmest ubegribelig debat om præsters arbejdsvilkår, de store præste- gårde og den usle løn. Udtrykket »et gejstligt proletariat» læste jeg i en over- skrift; jeg tror også ordet »sult» fore-

kom. I denne debat kom der i KD 1. august en kronik af den kvindelige præst Elisabeth Uldall, hvis navn man ofte møder i det blad. Af særlige grunde tager jeg dette indlæg frem.

Hun nævner, at begge præster i hendes sogn er kvinder, hvorefter man kan læse følgende: »Og så har vi det så nemt. Begge vi præster er aleneforsørgere. Ingen af os har vores ægtefæller at tage hensyn til længere. Dem var der alligevel ikke tid til, når vi også skulle tage os af børnene. Disse burde vi selvfølgelig ikke have fået, det ved jeg godt; men de behøver nu ikke at tage megen tid». Dette kan man læse i Indre Missions gamle blad, og ikke een protest fra læserne har jeg set. Så let tager to kvindepæster på det, der i kirkens kollekter kaldes »det hellige ægteskab», men hvem lægger mærke til det? Spekulerer man virkelig bevidst i en art voksende »analfabetisme» hos lægfolket?

På lignende måde gik det, da den utrættelige overlæge Inge Krogh den 15. august protesterede mod en nyudkommet børnebog, »Smil Alex» af Jørgen Pagh. Den 25. august var der en dame, der forsvarede bogen, der handlede om en dreng, der voksede op i et moderne »privat-bordel», hvor hans mor foretog »intim massage». Forsvaret gik ud på, at børn måtte godt få at vide, at »forudsætningerne for, at et voksent menneske kan føle lykke er, at det jævnligt opnår seksuel tilfredsstillelse, og at dette kan ske på mange måder ...» En sådan gemen løgn om »orgasmens nødvendighed» for lykken kan man i dag finde næsten uimodsagt i KD, ja at det overhovedet kan trykkes der! Det er den groveste beskyldning mod alle de enker og enke-mænd og ugifte, og kristne unge i de sogne, hvor jeg har virket.

En af mine efterfølgere som præst ved Helligåndskirken bliver gerne kaldt »digterpræsten»; det må være ironisk ment, for det er skrækelige ting, han skriver; han prædiker rædselsfuldt og skingrende affekteret. Efter i hvert fald to opløste ægteskaber bliver han grevelig

hofpræst i et landsogn og flytter ind i præstegården med sin elskerinde, for det har mange danske menighedsråd som nævnt ikke noget imod. Så kommer man i »Se og hør», læste jeg hos min barber! En tid efter smider han pigen ud og gør sig iøvrigt i løbet af et par år helt umulig (KD i august), men et nyt menighedsråd belønner ham med et topembede — endda ved den kirke, der er opkaldt efter Grundtvig! »Ja, bed for Babel ...»

Når jeg her har nævnet en række eksempler på den »proletarisering» der sker i vort folk og i Folkekirken i disse år, har det intet med såkaldt »moralisme» at gøre. Nej, det er selve kristentroen, der står på spil! Fornylig læste jeg som så mange gange før, hvordan præster i vore større byer sukkede, fordi langt under halvdelen af deres konfirmander bor sammen med deres rigtige far og mor; de er med et hæsligt, men uhyre realistisk udtryk »sammenbragte børn»; den nye »fyr» bragte dem med sig, eller den nye elskerinde. Præsterne siger: Hvad mening giver det, når jeg fortæller konfirmanderne, at det er kristendommens glade budskab, at Gud er vor Fader, når fædre er, som flertallet af disse børn kender dem? Og der kunne tilføjes: Hvad mening giver i dag de bibelske ord »brud» og »brudgom»? Også den virkelighed, der ligger i ord som: bryllup, ægteskab, at elske, at være tro er indvævet i det bibelske budskab fra først til sidst. Hvad så når disse ord i vor tid tømmes for deres indhold? Til nogle af disse sukkende præster må der nok siges: Jamen, I leverer jo selv børn til den samme pulje og velsigner i kirken andre leverandører!

Hør igen kvindepæstens ord om sine børn, der har fået frarøvet deres far: »Disse burde vi *selvfølgelig* ikke have fået».

Den beviseligt mest elementære, alle mennesker gældende »menneskeret» må være, at et barn skal have både en far og en mor! Hvornår rejser der sig en landsomspændende kampagne mod vor tids groveste hykleri: snakken om »menne-

skerettighederne»? Det er allerede hykleri, når det næsten altid er Sydafrika, men næsten aldrig Østeuropa, man tænker på med hensyn til den sag. Men også alle de skulle tie, der har medvirket til, at børns bogstaveligt talt medfødte menneskeret bliver frataget dem. En kvindelig præst, en mor, klarer det spørgsmål nærmest med en parentetisk bemærkning — ordet »selvfølgelig!» Man kan næsten høre et ledsagende pigefnis.

»Fremmedgjorthed» var engang i gamle dage for ca. 10 år siden et udpræget modeord, ja også et theologisk modeord en tid. Det ord kunne godt have stået som overskrift over denne artikel. Hvor kan man være andet end »fremmedgjort» i den institution, der hedder »Folkekirken», når landets øverste biskop kalder den juleprædiken god, hvorom jeg måtte skrive: »Hvis den prædiken er sand, så er det julebudskab, jeg har hørt i julens tekster, bønner og salmer, og som jeg har hørt præster forkynde, og som jeg selv har prædikeret i 45 år, en stor misforståelse!»

Hvor kan man være andet end »fremmedgjort», når man tænker på de mange prædikener, hvor troens centrale punkter fornægtes — eller hvor visse kvindepæsters religion nærmest må kaldes den gamle frugtbarhedskult — eller når man ved, at flertallet af danske menighedsrådsmedlemmer ville være udelukket af kirken, hvis de f.eks. tilhørte de menigheder, som DMS eller andre danske missionselskaber virker iblandt rundt omkring på jorden?

Jeg har her citeret flere meget omtalte »trusler» mod Folkekirken! I en til tider nærmest vanvittig debat om orgler og organister i KD skrev en overlæge den 8. august, at de organister, der ikke gør som han, »i høj grad medvirker til, at det går rivende ned ad bakke med folkekirken». Han slutter dog med, at »ved organistens hjælp kan vi få en helt an-

den og bedre folkekirke». Ak, så svag er denne stakkels Folkekirke, at blot nogle organister kan lægge den øde! Ja, de kan altså også være dens redningsmænd! Undertiden er man lige ved at tro, at det er det sidste, man er ved at regne med i Folkekirken; det sidste store håb er nye orgler! I hvert fald ser vi i dag, at selv små landsbykirker, hvor der af og til er messefald, får flotte orgler til 3/4 million stykket ... Nej, alvor til side — lad os endelig »blokke» landet for så meget som muligt, så længe Folkekirken holder! Professor Riesenfeldt fortalte engang, at sådan tænkte man i Sverige. Dengang var det vist især flotte nødtørftshuse, man »gjorde» ved alle kirker ...

Fremtiden for Herrens kirke er der ingen grund til at ængstes for. Den kan organister hverken ødelægge eller redde! Som mange ved, har den store ortodokse kirke aldrig brugt orgler. Selv har jeg prædikeret i en vestjysk middelalderkirke, der aldrig havde haft noget orgel, så nyt er det selv hos os. Jeg har været til gudstjeneste i en færøsk bygd, hvor så godt som alle var til gudstjeneste en ganske almindelig søndag; her kunne »organisten» kun spille på harmoniet med een finger — eller var det to?

Fremtiden for Herrens kirke er grundet på løftet om hans eget nærvær. Den kirke, der er bygget på den sande bekendelse til Kristus, skal dødsriget aldrig få magt over. Den har klaret revolutioner i Rusland og militært diktatur i Polen, den kan også overleve den borgerlige indretning, som Folkekirken er. Gud være lovet og priset, fordi denne kirke endnu er til i vort land. Her er vi ikke »fremmedgjorte», nej her er vi hjemme. Her kan det *kun* gå fremad — endnu et år nærmere Herrens sejersdag. Derfor: »Rejs op dit hoved, al kristenhed!»

Poul Ulsdal

DEN DANSKE FOLKEKIRKE I DET ØKUMENISKE FÆLLESSKAB EFTER VANCOUVER

Indlæg 1/6-1984 på landskonventet i Århus

DEN enhed, som kommer til udtryk, hver gang et menneske ved den hellige dåb bliver indføjet i det ene Kristuslegeme, og hver gang vi fejrer fællesskabets sakramente ved Herrens bord, hvad enten det nu sker i samme rum og samme kirke og samme konfession eller ej, gør det klart, at denne enhed, som vi således gudstjenesteligt, liturgisk og sakramentalt faktisk befinder os i i kraft af gudstjenestens og sakramenternes eget væsen, er væsentligere end de forskelle af dogmatisk, traditionsmæssig, psykologisk, geografisk og folkelig art, som vi ellers er så ferme til at fremhæve og måske endda forskanse os i.

Den økumeniske bevægelse har hjulpet os til at få syn for dette, få øjnene op for, hvad vi har i forvejen i vor gudstjeneste.

Det er nemlig en økumenisk erfaring, en menighed gør, når den opfatter sig selv i sin gudstjeneste som Kristi kirke på stedet, forsamlet om den korsfæstede og opstandne Herre, som er lyslevende til stede ved døbefont og nadverbord. *Han* kalder folket sammen til lovsang og til modtagelse af forsoningens og forligelsens ord og sakramenter. *Han* sender sit folk ud til tjeneste ved forsoningens, fredens og håbets handlinger for at overvinde ufreden, splittelsen og inficere alt og alle med håbet. Det er en økumenisk erfaring, fordi den enkelte menighed, den enkelte folkekirkelige sognemenighed såvel som enhver anden menighed netop i gudstjenesten ikke kan opfatte sig selv blot som et stykke af en kirkeafdeling eller konfession med fasttømrede lærekonstruktioner, som det bærende og med skarpt optrukne grænser mod verden og imod andre kristne som noget væsentligt, men må se sig selv som Kristi Legeme på stedet.

Vejen til enhed går *fra* gudstjenestens tilbedelse af Den treenige Gud og fra dåbens og nadverens tilsigelse af enheden i Kristuslegemet og *til* de teologiske overvejelser og læreforhandlinger og de deraf flydende kirkeretslige og praktiske konsekvenser i de økumeniske bestræbelser, og *aldrig omvendt*.

Den økumeniske bevægelse har efter min opfattelse bidraget til, at vi har fået forståelse for noget, der allerede levede hos os i forvejen i vor gudstjeneste.

Derfor betragter jeg den inspiration til teologisk nyorientering og til ny indsats i tjeneste for verden, som den økumeniske bevægelse har givet kirkerne, som det betydeligste bidrag til teologisk fornyelse i den danske folkekirke i dette århundredes sidste halvdel.

Det er noget nær et under, at de fleste kristne i de fleste kirkesamfund er ophørt med at betragte kristne fra andre kirkelige traditioner som afskyelige kættere eller farlige eller eksotiske fremmedelementer.

De høje, lukkede fjendskabets mure, som omkransede de kirkelige rubriceringer ved århundredets begyndelse, er nu så vidt nedbrudt, at de snarere kan lignedes ved havegærder, hvorover familierne kan tale sammen og forstå hinanden, og således opleve rigdommene i, at Kristi kirke i verden ikke er et konformt og stift system, men levende, handlende organisme, sammensat af uendeligt mange og yderst forskellige celler, et stort vandrede og tjenende folk af mange forskellige familier og tungemål med hver deres særprægede familietraditioner, sædvaner og opfattelser, men frem for alt og midt i alle forskellene et folk hvor alle tungemål smelter sammen i takkesangens offerskål.

Den nybesindelse, som har præget det økumeniske fællesskab i de sidste år-

tier, har lært os, at vor enhedssøgen ikke skal sigte på uniformitet, men på fællesskab netop i forskellighederne, — som det blandt andet blev udtrykt i Det lutherske Verdensforbunds generalforsamling i Dar-es-Salam 1977 under overskriften »Forsonet mangfoldighed«.

Den næsten uendeligt rige facetering, som er nedlagt i skaberværket, og som kommer til udtryk i menneskets livsytninger, tilsiger, at Evangeliet må blive kød og blod i de enkelte folk og i de enkelte kulturer også på uendeligt forskellige måder.

Kulturenes og sprogenes mangfoldighed betinger en mangfoldighed af former for forkyndelse og liturgier og kirkeordninger og for de måder, hvorpå menighederne engagerer sig i den diakonale og sociale tjeneste for verden, som vi er kaldet til. Denne forståelse af det økumeniske fællesskab som en virkelighed, der foreligger i gudstjenesten, og som vokser ud af kirkernes fælles kald til mission og diakoni, er ikke et ja til en vildtvoksende pluralisme i kirke og teologi, som vil gøre vor fortsatte søgen efter synlig enhed meningsløs.

For det drejer sig i det økumeniske fællesskab om at undersøge, om disse forskelle tjener forkyndelsen af Evangeliet og tjenesten for næsten i den broget sammensatte situation i verden.

Og det gælder om, at disse forskelligheder bliver holdt sammen og begrænset af en fælles grundforståelse af det apostolske budskab, som det netop fremtræder i gudstjenesten.

Jeg tør sige, at det var denne økumenisk oplevelse, der på en så inspirerende og igangsættende måde prægede verdenskirkekonferencen i Vancouver. Det var denne mangestemmige, men samtonende lovsang og bekendelse midt i alle de mange forskelle, som prægede verdenskirkekonferencen, geografisk, politisk, socialt, kulturelt, der gav en næsten fysisk oplevelse af enhed midt i forskellene og en glæde over forskellene, fordi de alle forenedes i tilbedelsen af Den treenige Gud og i viljen til at være i tjenesten for

Guds skaberværk og for det brogede, farlige og anfægtede menneskeliv.

Jeg er overbevist om, at når Vancouvergeneralforsamlingen blev en så overvældende og inspirerende begivenhed, som tilfældet er, hænger det sammen med, at *gudstjenesten stod i centrum*. At kirkens ældgamle råb: Herre forbarm dig, Kyrie Eleison og kirkens lovsang for Påskens nye liv og for Pinsens inspiration gennemsyrede alt, hvad vi fejrede sammen og hvad vi forhandlede.

Det har været en stor oplevelse, for den, der selv har været med og oplevet disse ting, fornemmede den spiritualitet, der bar Verdenskirkekonferencen og bagefter at læse i hundredevis af tilkendegivelser rundt om fra hele verden, som udtrykker den samme glæde og den samme forvisning om, at vi med Kirkernes Verdensråds sjette generalforsamling kom et skridt videre i retning af synlig enhed.

★

Det var i den danske folkekirke i mange år almindeligt med et overbærende skuldertræk, når den økumeniske bevægelse kom på tale, ikke mindst blandt præster.

Økumeni betragtedes som pæne, kirkelige dignitarers dybsindige samtaler om aldeles uvedkommende sager, i hvert fald uvedkommende for os i den danske folkekirke, som efter sigende skulle være verdens bedste kirkeordning.

Imidlertid er der en støt voksende forståelse, måske ganske særligt blandt folkekirkens lægfolk og igen ganske særligt blandt den yngre del deraf, for, at det økumeniske fællesskab er en drivkraft bort fra en lukket, selvoptaget kirkelighed og borgerliggjort kristelighed, — bort fra fristelsen til at betragte vor kirke som et service-organ for folkereligiøsitet og hen til engagement og sendelse også ind i såkaldte verdslige sammenhænge i retning af forsoning og fællesskab blandt mennesker.

Overvindelsen af kirkelig splittelse og nedbrydning af konfessionalistisk selvtil-

strækkelighed har været en væsentlig inspiration til diakonal og social indsats og til fælles evangelisk tjeneste.

Det har vi i folkekirken nok særligt oplevet i missionselskaberne og kirkens børne- og ungdomsarbejde. Og selv om det ikke er trængt ind i den etablerede danske folkekirke, så er det et udtryk for luthersk sindelag. Som det blev udtrykt på Det lutherske Verdensforbunds generalforsamling i Evian i 1970:

»Bestræbelserne efter enhed mellem kirkerne retter sig mod kirkens store opgave og er en tjeneste, der skal tjene menneskets forsoning med Gud og forsoningen mellem mennesker indbyrdes. Ud af centrum i den menighed, der er forsamlet om ord og sakrament, udvikler sig en stadig større enhed mellem racer, klasser og nationer.

Hvis vi taler om kirkelig enhed uden derved også at tænke på menneskenes dybe længsel efter enhed, så forvrænger og ødelægger vi den bibelske forståelse af enhed», og denne holdning blev markant understreget i Dar-es-Salam i 1977.

★

Med det jeg hermed har sagt, har jeg søgt at udtrykke den forståelse af den danske folkekirke i det økumeniske fællesskab, som jeg har mødt den i min kirke. Det er sagt netop ud af den gudstjeneste, som jeg har frydet mig til at være med til at fejre, siden jeg som trettenårig begyndte at få øjnene op for gudstjenestens herlighed. Da jeg som student ikke mindst under professor Skydsgaards inspiration og siden i så mange sammenhænge med kirkens mission og diakoni og undervisning mødte den økumeniske bevægelse i stadig rigere aspekter, mødte jeg derfor noget, som jeg havde kendt og oplevet fra jeg begyndte at åbne den Danske Salmebog og synge med på Grundtvigs Helligåndssalmer og hans salmer om den kristne kirke og dens gudstjeneste. — Den danske Folkekirke er økumenisk ifølge sin salmebog og sin

gudstjenstlige tradition, der jo udspringer af en salmetradition, der rækker tilbage til apostlenes dage og har forbindelse med tradition og trindt om kristenheden.

Det er min erfaring, og det er også min påstand. Dette sidste er jeg jo nødt til at tilføje. Set fra andre synsvinkler, end dem jeg har anlagt, ville man kunne sige, at den danske folkekirke i usædvanlig grad er blottet for økumenisk forståelse, og at man fra mange sider i den danske folkekirke ligefrem indtager en mistænksom, for ikke at sige fjendtlig indstilling.

På den ene side anerkender biskopperne og kirkeministeriet, at der ved domkirken i København er oprettet et præsteembede, der som overvejende del af sin funktion har at være sekretær for Københavns biskop i hans tjeneste som folkekirkens forbindelse til Kirkernes Verdensråd og Det lutherske Verdensforbund og andre økumeniske sammenhænge.

På den anden side vil mange, navnlig blandt præster, hævde, at den danske kirke ikke kan være medlem af nogen mellemkirkelig forbindelse, fordi der ikke eksisterer et organ, der kan melde danske folkekirke ind i sådanne eller i det hele taget på kirkens vegne. Men vigtigere end dette er det, at der både hos mange præster og utvivlsomt også hos nogle lægfolk hersker den opfattelse, at man skal lade være med at beskæftige sig med økumeniske spørgsmål, dels fordi de påståede medlemsskaber er uden nogen som helst teologisk eller praktisk interesse for den danske folkekirkens menigheder og dels fordi de er farlige og bør bekæmpes.

På den ene side bidrager kirkeministeriet — omend på pinlig spartansk måde — til, at folkekirken kan betale dog en del af sit medlemsbidrag til fælleskirkelige organer.

På den anden side er det efter nugældende regler umuligt at afholde så meget som en krone af kirkemedlemmernes kirke-bidrag til mellemkirkelige organer

eller aktiviteter. Det er således officielt et meget tøvende og spagfærdigt engagement i det økumeniske fællesskab, der kan påvises.

Nuvel, det er ikke muligt at foretage en opgørelse over de holdninger, der gør sig gældende i sognemenighederne. Men som mit eget, naturligvis subjektive, skøn og meget afhængig af de kredse, som jeg har mest kontakt med, vil jeg dog driste mig til den påstand, at der er en voksende forståelse i danske sognemenigheder for betydningen af, at kirkerne mødes globalt og lokalt.

Kirkens mission og diakoni og de fælles problemer i evangelisationen i et stadig mere sækular miljø har skærpet opmærksomheden for, hvad vi kan lære af hinanden. Selv har jeg den opfattelse, at den danske folkekirke i sin helhed og de enkelte sognemenigheder har brug for at tage del i det økumeniske fællesskab. Det er ikke et luksusfænomen for særligt interesserede, men et forum og et focus til inspiration til teologisk nytænkning og nybesindelse på vor opgave som Kristi folk i verden og derved også til ny handling i mission og evangelisation og diakoni.

Det er jo den økumeniske bevægelse, der fremfor noget andet i vort århundrede har fremkaldt nytænkningen ikke mindst om de kristnes medansvar for den politiske og de økonomiske og sociale tilstande, globalt og lokalt, og vel at mærke gjort det ud fra en nytænkning over og en ny indsigt i det bibelske budskab om skabelse og frelse og om livet i Kristus.

Også lokalt har både de folkekirkelige sognemenigheder og de menigheder af andre kirkefamilier, som lever i danske sogne, brug for hinanden til gensidig berigelse. Det er nødvendigt at komme ud af en ghettoholdning, som skriver sig enten fra skråsikker fordømmelse af andre eller fra selvglad overvurdering af sig selv eller fra den usikkerhed, som kommer af mindreværdskomplekser.

Evangeliets og gudstjenestens grænseløse rigdomme udmøntes ikke af nogen

enkelt familie for sig ej heller af nogen enkelt kirkefamilie. Hele Evangeliets rigdom og den kirkelige traditions fonde af spiritualitet kommer kun til udfoldelse, når alle de enkelte dele virker sammen og åbner sig imod hinanden i tillidsfuldhed, hver for sig forankret i Kristus.

★

Overskriften over dette landskonvent er jo at »de holdt fast«. Og jeg vil gerne her i slutningen af mit indlæg dvæle et øjeblik ved Lima-dokumentet, hvis tilblivelse jeg anser for at høre til et af de mest opmuntrende begivenheder i den økumeniske bevægelse og i Kirkernes Verdensråds historie.

Dette dokument, som blev færdigt i 1982, er resultatet af 50 års omhyggeligt arbejde, hvor repræsentanter for en række af de store kirkesamfund har ført dybtgående teologiske samtaler netop om det, der skiller i de grundlæggende forhold i menighedernes liv. Man er nået frem til forståelse af hinandens opfattelse af dåb og nadver og kirkens embede i en sådan grad, at man ikke længere bevæger sig bort fra hinanden, divergerende, men tværtimod hen imod en anerkendelse af hinandens dåb og nadver og kirkelige embede hen i retning af en consensus. Generalforsamlingen i Vancouver beskæftigede sig ikke med selve dokumentet, Lima-teksten, som nu er udsendt til det, man kalder en recepti-onsproces, men generalforsamlingen understregede, at det er meget væsentligt, at hele Gudsfolket deltager i denne modtagelse af Lima-teksten.

Teksterne skal ikke blot underkastes en teologisk granskning eller en kirkeretslig vurdering i gejstlige eller hierarkiske gremier, — men det ønskes gennemdrøftet, jeg havde nær sagt gennembedt i menighederne.

Det er ikke min hensigt her at gå i enkeltheder med dette betydningsfulde dokument. Det ville også være umuligt inden for tidsrammen, men nøjes med at understrege, at det under danske fol-

kekirkelige forhold må være muligt at inddrage menighederne reelt i modtagelsesprocessen.

Det økumeniske Fællesråd vil i denne sommer udgive teksterne i dansk oversættelse og med arbejdshæfter tilrettelagt for de enkelte kirkefamilier i Danmark, således at menighederne vil være i stand til virkeligt at drøfte, hvorvidt de overvejelser, der er fremlagt i Lima-dokumentet kan anses for mere eller mindre dækkende udtryksform for den kristendomsopfattelse, den forståelse af dåb og nadver og kirkens embede, som er rådende i den pågældende menighed. Og det er jo det, der forstås ved reception, ikke en modtagelse ukritisk eller overfladisk, men en modtagelig holdning overfor teksterne på en sådan måde, at man virkelig reelt går ind i en debat, en dialog med teksten med henblik på at finde ud af, i hvor høj grad man kan anse de i teksterne udtrykte synspunkter for dækkende for sit eget vedkommende.

En af deltagerne i samtalerne i Vancouver, dr. Aleksandros Papadeiros fra den ortodokse tradition udtalte: »I den økumeniske bevægelse er kirkerne på ny blevet velsignede ved at lytte til hinanden og i fællesskab vende tilbage til de oprindelige kilder, nemlig Evangeliets tradition, som er bevidnet i skriften, formidlet i og ved kirken ved Helligåndens kraft. Ligesom Lima-teksten selv er denne bekendelse måske det første økumeniske vidnesbyrd om en overensstemmelse i det spørgsmål, som altid har været genstand for den største strid, nemlig spørgsmålet om den indre sammenhæng mellem skrift og tradition«. Jeg finder denne bemærkning yderst betydningsfuld, fordi Lima-dokumentet og samtalerne i Vancouver viser, at det gamle stridsspørgsmål, som har splittet kirkerne i verden imellem et sådant katolsk område og et protestantisk område, nu synes på vej til at være bragt ud af verden, fordi man fra alle sider har erkendt, at skrift og tradition ikke kan skilles. Skriften er jo selv et stykke af

kirkens tradition. Dette svarer jo ganske til Grundtvigs indsats, hvis mageløse opdagelse blandt andet var, at menigheden var før skriften, og at menigheden er traditionens bærer, og at traditionen lever i gudstjenesten i dåbs- og nadverordene, i trosbekendelsen. Arbejdet i denne gruppe blev generalforsamlingens mest vellykkede, også fordi det blev klart, at der ikke er nogen modsætning mellem en stærk vægtlægning på gudstjenesten og dåben og nadveren og kirkens indre liv, og så på den anden side kirkens tjeneste i verden. Jo dybere vi forstår enheden i den hellige dåb, jo stærkere vil vi også engagere os i kampen for, at mennesker kan opleve fællesskab i alle andre forhold. Jo stærkere vi forstår Kristi offers betydning for det åndelige fællesskab mellem ham og menigheden og i menigheden indbyrdes, jo stærkere vil vi også netop af alterets sakramente blive inspireret til at kaste os ind i kampen for, at dette fællesskab må blive udvidet til at omfatte alle mennesker og hele menneskeheden. Kristi kamp mod mørket og dæmonien skal også føres i en kamp mod alt det i menneskeverdenen, der er dæmonisk.

Teologernes arbejde, der er samlet i det vigtige dokument om dåb, nadver og kirkens embede, har understreget for os, at dåben, nadveren og embedet, man kunne også her sige gudstjenesten, er redskaber for kirkens helbredende og forenende virke, og at kirken også derfor er en fornyet, forenet og forsonet menneskehed. Der er sammenhæng mellem arbejde for kirkens ydre synlige enhed og tjenesten for forsoning mellem mennesker.

Kirkernes indsats imod menneskelig nedværdigelse og solidaritet med de undertrykte er udsprunget af og inspireret af et intenst arbejde med det inderste i vor kristne tro, sådan som det er samlet i dåben, nadveren og kirkens gudstjeneste.

Man må så håbe, at man i alle danske menigheder og kirker vil drage omsorg for, at hele Gudsfolk kommer med i

receptionen:

Kirkelige organisationer, bibelkredse, studiegrupper, menighedsråd, så vi måske kunne tænke os en sammenarbejdning af hele det store materiale, der derved kunne stå som et udtryk for den danske menigheds svar.

Lima-dokumentet har givet os mulighed for på en ny og mere kvalificeret måde at lytte til hinanden og i fællesskab vende tilbage til de oprindelige kilder i den Evangeliske tradition som er bevidnet i Skriften og er blevet formidlet i kirkens gudstjeneste og gennem menighedens liv ved Helligåndens kraft.

Endelig: Lima-teksten er ikke en tabu-tekst. En kritisk vurdering er en del af receptionsprocessen, når blot det er kritik for sagens skyld, for teksten er jo ikke blevet os forelagt ikke for at blive anmeldt, men for at blive modtaget. Derfor har vi særligt brug for den Helligåndens gave, der hedder evnen til at skelne, for at vi kan træffe de rigtige beslutninger og blive på det sande fællesskabs vej. Lima-teksten kalder os til fælles eucharistisk handling. Derfor må vi på ny kritisk gennemtænke vore egne ofte fastlåste grundsætninger, f.eks. om det eucharistiske offer, og om elementernes forvandling og brødet brydelse, for en synlig enhed, et eucharistisk fællesskab er jo utænkeligt uden offer fra alle sider, uden forvandling af vore holdninger og uden brydning af vore egne uforgribelige meninger. Kirkerne er naturligvis ganske frit stillet til at modtage denne tekst, foreslå modifikationer og udtrykke særlige ønsker, ja måske forkaste den. Der er bare én ting, der forekommer urealistisk og inkonsekvent, dette komplet at ignorere Lima-teksten.

Lad mig slutte med at udtrykke håbet om, at den økumeniske teologi må få større plads i den teologiske forskning og uddannelse, så præster og andre menighedsledere får mulighed for at blive dygtiggjort til at virke for stadig bredere og dybere fælleskirkelig forståelse i de folkekirkelige menigheder og så at vi både i vor teologi og i vort gudstjenesteliv og i vor kirkelige praksis kan åbnes for den inspiration, der møder os i det økumeniske fællesskab, inspiration til at udmønte vor evangelisk-lutherske arvs fælleskirkelige motiver og til i troskab imod rigdommene i vor danske folkelige evangelisk-lutherske kirketradition sammen med andre kirkefamilier og i frugtbart møde med deres måde at være kirke på, så at vi bliver bedre skikket til at virke i den sendelse, vi er sendt med, i mission, evangelisation og diakoni indadtil i Danmark og sammen med alle andre kirker udadtil i hele den beboede verden.

Lad Grundtvig få det sidste ord: 3000 sjæle på en dag / blev levende af Gudsordet / og sammen til et Guds venelag, / de smelted ved himmelbordet. / I øst og i vest, / i syd og nord, / så skabtes det himmerig på jord, / hvor Kristus er eet alle dage.

Så fødtes det folk en Pinsedag,
som aldrig kan døden smage,
hvis fred ikke bryder våbenbrag,
hvis glæde ej sorg kan tage,
hvis ret er med Gud, hans Ord og

And,
hvis håb sidder ved Guds Højre Hånd,
hvis modersmål er Guds-Ordet.

Henrik Christiansen

ET ØKUMENISK UDVALG af kirkens helgener, martyrer, bekendere og lærere

Motto: »... at vi altid og alle vegne takker dig, hellige Herre, almægtige Fader, evige Gud, du, som har omgivet os med dine hellige vidners skare, at vi opmuntrede ved deres forbillede må gennemløbe vor bane med udholdenhed og med dem vinde herlighedens krone ...»

Fra præfationen til Alle Helgens dag.

FORORD

DET fik skelsættende betydning for flere generationer, da *Ove Malling*, den senere statsminister, i 1777 udgav sin næsten 800 sider tykke bog: *»Store og gode Handlinger af Danske; Norske og Holstenere»*. Man har kaldt den Danmarks første autoriserede retskrivningsbog, fordi der fra forfatterens side lå en bestræbelse på en sproglig korrekt og ligefrem fortællemanér. Hensigten med bogen var at bringe en omtale af en række lysende, forbilledlige eksempler på dådige personer, som ved mod eller selvopofrelse eller på anden måde havde udmærket sig i deres samtid. Man kan gøre sig den tanke, at Mallings bog aldrig var udkommet. Så havde muligvis Johs. Ewalds drama *»Fiskerne»* ikke set dagens lys. Det skal have været ved læsningen hos Malling om de tapre Hornbæk-fiskeres dåd Ewald fik sin idé. Som huslærer på Langeland lagde Grundtvig Mallings bog til grund for sin undervisning, og Blicher skal have fundet stof i den til den *»Landsbydegns Dagbog»* ¹⁾. De omtrent femhundredede velskrevne historier er atter og atter blevet læst og fortalt i skolerne og i hjemmene og har sat et og andet i gang hos dem, der stiftede bekendtskab med bogen. Den har på det folkelige område uden tvivl øvet en stor og betydningsfuld indflydelse.

Det foreliggende beskedne og meget lille udvalg af kirkens fælles skat af helgener, martyrer, bekendere og lærere er

et forsøg på en sakral parallel til Mallings profane, dog ikke hvad omfanget, endsiges sproget angår. Dette skrift skal ikke handle om denne verdens mægtige og vise, men om kirkens hellige historie. Vi har brug for en omtale af »de store og gode handlinger», som er udført og levet ind i vor verden af modige, fromme, selvforbyggende kvinder og mænd, piger og drenge, lige fra kirkens første dage og op til vor egen tid. Har vor tids forkyndelse været for ensidigt optaget af at trøste? Det er der såvist altid behov for; men det må ikke få os til at glemme væsentlige sider i den kristne kirkes historie og livsforløb, som forkyndelsen også må rumme f.eks. dette: at det at være en bekendende kristen er at tage standpunkt, afgøre sig. Det fører ind i selvfornægtelse, kamp og lidelse. Tavsheden derom er måske en af mange årsager til, at ungdommen ikke tiltrækkes af kirken. Hvordan skulle det blive muligt? De har ikke fået lov at møde og stifte bekendtskab med kirkens store, inspirerende helteskikkelser, dens martyrer og helgener. De hører ikke om dem i hjemmet. Der ses ingen billeder af dem nogetsteds. De trækkes ikke frem i skolen. Og selv i kirken, i vor del af den hellige, almindelige kirke, finder vi ingen spor eller omtale af dem. Det er ikke så underligt, at de unge kaster deres trang til heltedyrkelse, deres begejstring og beundring på tidens sportshelte. Der er ingen andre at se op til. De véd ikke bedre. De kender intet til den endeløse række af langt større, ædlere skikkelser: Kirkens martyrer og helgener m.m., disse som ikke kunne bringes til at fornægte den herre, de havde viet deres liv til. De fleste gik i døden for deres tro. Det er forklaringen på, at det ikke er deres fødselsdag, men deres dødsdag, der bestemmer deres plads i helgenkalenderen.

Det er ikke hensigten at fremstille et selvstændigt og i historisk henseende vi-

denskabeligt værk om emnet. Det har mange andre gjort udmærket, såvel i samleværker og opslagsbøger som i enkelt-studier — og de sidste udfra vidt forskellige synsvinkler. Overfor de mange overleveringer, legender og beretninger, der findes, kommer man ikke udenom at måtte foretage et skøn.

Det bagved liggende sigte med dette arbejde er, at fremdrage godt og opbyggeligt fortællestof af glemselens mørke uden at befamle det og ødelægge det. Det er mit håb således at kunne levere en mere fyldig omtale og beskrivelse af de helgener med flere, end den meget kortfattede levnedstegning, der findes i den alfabetiske fortegnelse bagest i *»Dansk Tidebog»*, der udkom i 1971. Det er allerede bemærkelsesværdigt at Tidebogen giver anvisninger på, hvordan mindet om apostle, martyrer, helgener m.m. liturgisk kan fejres. Dertil er føjet ovennævnte alfabetiske fortegnelse over ca. 70 »Helligdage og Mindedage». Den vil stort set blive fulgt. Af hensyn til den østlige kirke (ortodoks-katolske) vil nogle af deres helgener blive medtaget.

ALLE HELGEN

Allerede i det 4. årh. skal man i østkirken have fejret en fest for Alle Helgen. Men den fandt sted på ottende dagen efter Pinse, altså på Hellig trefoldigheds søndag hos os. Det gør den den dag i dag.

Hos os i den vestlige kristenhed fejres Alle Helgen den 1. november. De store, navnkundige helgener, hvis historier fortælles, har deres særlige mindedage i kirkeåret. Men på Allehelgensdag går tanker til de små navnløse helgener, alle de, hvis navne ikke huskes og hvis gerninger er ubesungne — mænd og kvinder med kun een talent, men som brugte den ene talent trofast i deres Herres tjeneste.

Den tekst, der læses på dagen for Alle Helgen, er taget fra Åbenbaringsbogen

kapitel 7,1-12. Dermed løftes menighedens blik op efter til at skue den frelst skare, den store hvide flok, fra hvis læber den himmelske lovsang lyder, om at frelsen og vor menneskelige skæbne alene beror på Gud og hans gerning i Jesus Kristus.

Synet af den triumferende kirke i himlen har til alle tider tjent til trøst og opmuntring for de Guds børn, som endnu befinder sig her på jord i den stridende kirke i daglig kamp mod syndens magt i deres eget hjerte.

Hvordan stillede reformatorerne sig til helgendyrkelsen? De afskaffede den ugudelige og vrang form for helgendyrkelse, nemlig anræbelsen af visse helgernes hjælp eller forbøn i en eller anden nød, men de vedkendte sig en ret helgendyrkelse. De beholdt Alle Helgen og betoned herefter, at helgenerne kan tjene som eksempler og forbilleder for os. »Vi lærer», som det hedder i reformationens bekendelsesskrift art. 21, »at der kan ske en offentlig ihukommelse af de hellige, for at vi kan efterligne deres tro og gode gerninger, hver i sit kald».

Herhjemme havde man i Haderslev-artiklerne af 1528, en forløber for den to år senere offentlige ordning af de kirkelige forhold i Danmark, den såkaldte Kirkeordinans, udtalt: »... Gud har givet os de kære helgener, ikke for at vi skal gøre afguder af dem, eller anræbe dem som hjælpere i nøden, thi Han (Jesus Kristus) alene er vor hjælper, men for at de skal være et eksempel for os på hans nåde og barmhjertighed ... at ligesom Gud har taget dem (helgenerne) ud af deres syndige liv uden deres fortjeneste og af nåde har gjort dem salige, således vil han gøre med alle dem, som forlader sig på ham».

Og når selve kirkeordinansen skal give prædiken-vejledning, siger den, at der »på Alle Helgens dag skal prædikes om den rette kristne tro, som Guds helgen havde, og hvorledes man skal efterligne dem, så at menigheden må forstå, på hvad måde de hellige må gudelig hædres uden påkaldelse og al vrang dyrkelse».

ALLE SJÆLES DAG, 2. NOVEMBER

Dagen efter Alle Helgens dag er Alle Sjæles dag. Fra tidlig tid har kristne bedt for de afdødes sjæle, hvor de nu måtte befinde sig, det være i skærsilden, i mellemtilstanden eller et andet prøvelsens sted.

Reformationen forkastede læren om skærsilden.

Skikken at mindes alle de døde dagen efter festen for Alle Helgen går tilbage til en abbed for klosteret Cluny i Frankrig omkring år 1000 og blev efterhånden almindelig i løbet af det 14. årh. En ihukommelse og forbøn om Guds barmhjertighed over vore egne døde falder det naturligt at gøre på Alle Sjæles dag eller i forbindelse med Alle Helgens dag²⁾.

Note 1. Berl. Tid. kronik 6. jan. 1978 af Erik Hansen.

Note 2. Regin Prenter: Kirkens tro, 1964 pag. 237-38. Udfra billedet i Apoc. 5,8-13, hvor »24 ældste holder guldska-

le fyldte med røgelse, som er de helliges bønner (5,8), hvor altså den himmelske gudstjeneste indeslutter i sig den jordiske, er det nærliggende at tyde apostlens ord om 'at være hjemme hos Herren' (2. Kor. 5,8) el. 'at være sammen med Kristus' (Filp. 1,23) som en deltagelse i Kristi himmelske præstetjeneste. Lægger man vægt på dette billede, da bliver tanken om helgenernes forbøn i himmelen i sig selv ikke nogen umulig tanke. Luther ville da heller ikke uden videre forkaste den tankegang, at »de afdødes sjæle kan være med i kirkens og Kristi bøn og i den forstand bede også for os ...» og pag. 238 »Bortset fra alle vanskeligheder ved at begribe, hvad 'mellemtilstanden' mellem vor død og opstandelse er, står eet fast, at for kristne mennesker befinder de afdødes sjæle sig i hvert fald ikke i et stort, tomt intet. De hensovede i Herren er 'hjemme hos Kristus'. Derfor er det også muligt at bede for dem og stole på deres forbøn, selv om det ikke er tilladt at kalde på dem i deres hvile».

Percy Eriksen

KONVENT I STRÖVELSTORP

EN lille flok medlemmer af det sjællandske præstekonvent gæstede mandag den 1. oktober kyrkoherde Ingvar Sandquist i Strövelstorp nær Hälsingborg. Samværet begyndte med messe i den smukke kirke ved Fader Ingvar. Derefter samvær i menighedslokalet med svenske præstebrødre. Kyrkoherde Staffan Ljungman fra Hästveda i Skåne, dekan for Kristiansstad-Blekinge dekanat fortalte om svenska kyrkans fria synod.

Synoden er et svar på den voldsomt stigende sækularisering, politisering og demokratisering af den svenske kirke. Ideen at al magt bør tilhøre og udøves af

folket medfører at flertallets vilje anses for rigtig og god og altid bør gennemføres. En stærk bevægelse i Sverige forlanger at dette også skal have gyldighed for kirken. Hvis kristne opfatter flertallets vilje som stridende mod kristendommens grundlag og den svenske kirkes forpligtelse på de kirkelige bekendelser, så har de at bøje sig for majoriteten. Denne indstilling er svenska kyrkans fria synod en klar protest imod.

Synoden er et fællesskab af mennesker inden for den svenske kirke. Den har dette mål, i bøn om Helligånden efter bibelens ord på den svenske kirkes bekendelses grund at befri, bevare og

forny den svenske kirke som en levende og missionerende kirke, som søger den enhed, Herren bad om, for at verden skal tro.

Synoden er organiseret i et antal dekanater, ledet af en dekan, som er præst, bistået af en bestyrelse. Alle dekaner danner sammen med den øverste leder af synoden dennes ledelse. Synoden henvender sig til alle medlemmer af den svenske kirke og opfordrer dem til

at slutte sig til synoden, for så vidt som de godkender synodens formål.

Det var en god oplevelse og en stor glæde at være med til dette samvær. De forhold, som har ført til den svenske kirkes synode, har mange lighedspunkter med forholdene hos os. Det vil efter min mening være meget gavnligt at bevare og udbygge denne kontakt.

Johs. M. Nielsen

RELIGIØSE OPLEVELSER

»JEG ser det som en yndest». Den som siger dette er en ung kvinde, politisk og faglig aktiv, en ledertype. Hun taler om, hvor nær hun har været ved at havne i kriminalitet og stofmisbrug, men gang på gang er blevet ligesom løftet til side. Det er om dette, hun bruger ordet »yndest». Hun er sig vel bevidst, at dette medfører ansvar.

Det er klart, at dette er en religiøs oplevelse. Selv har hun ingen tanke i den retning, og når jeg nævner det, er hun fuldstændig uinteressert. Hun mangler de forestillinger og det sprog, som ville gøre det muligt for hende at se den religiøse dimension i hendes oplevelse.

Da man i 1947 spurgte et udvalg af svenskere: »Tror du på Gud?» var der 80 %, som svarede ja, 1968 var der 60 % og 1981 48 %. Selvom de danske tal ligger noget højere – 58 % ved 1980-ernes begyndelse – turde tendensen være den samme i vore lande.

Det er nærliggende at tolke disse procenttal som udtryk for »flugten fra religionen», således opinionsforskeren Hans L. Zetterberg i »Aktiva i Svenska kyrkan – en livsstilsstudie», Verbum 1983. Utvivlsomt har mange mennesker mistet en tidligere selvfølgelig religiøs forestillingsverden og med den det sprog, som svarede til den. Det ville dog være forha-

stet deraf at drage den konklusion, at mennesker er mindre religiøse end før. Uden hensyn til hvordan trosforestillingerne skifter, fortsætter mennesker at gøre religiøse erfaringer, formodentlig i omtrent samme udstrækning som tidligere, nominelt mere religiøse epoker.

Det er vigtigt, at vi her forcerer sprogbarrieren og finder de tilknytningspunkter, som dog findes bagved den. Selv den, der siger, at han ikke tror på Gud eller er religiøs, kan have haft erfaringer, som han ikke selv genkender som religiøse. Hvilke kriterier har vi da for at identificere en oplevelse som religiøs selv der, hvor de religiøse ord til at beskrive den mangler?

★

Man kan sige, at det karakteristiske for religionen er, at den gælder relationen til tilværelsen som helhed. Og det er der jo noget om. Men en religiøs erfaring indebærer også, at et nyt perspektiv kommer til, en religiøs holdning, så man faktisk bekræfter dette perspektiv. Enkelt kan det beskrives som, at initiativet og bedømmelsen ligger hos en anden, en stærkere.

Der var en tid, da en realistisk – luthersk og katolsk – lære om Kristi nærværelse i nadverelementerne gerne fik

øgenavnet »magisk«. Men forskellen mellem religion og magi ligger jo ikke i, at magien skulle være mere »krast« materiel i sin synsmåde og religionen udgå fra en mere symboliserende »åndelig« opfattelse. Hele forskellen mellem religion og magi ligger i bevægelsesretningen. I magien forsøger mennesket at udnytte guddommens nærvær, f.eks. i nadverbrødet, så den kan tjene dets egne formål. I religionen åbner mennesket sig tværtimod for at påvirkes af guddommen.

Den religiøse oplevelses kerne er opdagelsen af, at jeg ikke er en søger, men en søgt, ikke en råbende, men en kaldet, ikke en bedømmer, men en dømt, ikke en vælger, men en udvalgt, ikke en retfærdig, men en benådet. Det er det, min unge ven vidner om med ordet »yndest«.

Der gives med andre ord noget fundamentalt, som er fælles for alt, hvad vi kan kalde religiøs oplevelse. Dermed er imidlertid ikke sagt, at alle menneskers religiøse erfaringer er identisk de samme.

Da synden kom ind i verden, nedbrød den ikke bare ordningen i Guds skabning, den angreb også dens mangfoldighed. Derfor er den faldne verden ikke blot kaotisk, men også udarmet på originalitet og individualitet, et ensartet kaos, kedsommeligt myrdende, for at sige det, som det er. Men Gud skabte os forskellige. Enhver af os har til sin særlige opgave fået sin særlige udrustning og egenart. Alt efter vore forskellige forudsætninger opfatter vi vor fælles verden lidt forskelligt – uden at billederne modsiger hinanden.

På tilsvarende måde gives der variationer i vore oplevelser af Skaberen selv. Den udprægede teoretiker – der gives en og anden af den slags – finder i Gud svaret på sin søgen efter en verdensforklaring. Den handlingsglade møder en vilje, som er stærkere end hans egen, og som giver ham hans opgave. Den som er skikket til venlighed og omtanke mennesker imellem, lærer Gud at kende som al kærligheds udspring og mål. Følelses- eller stemningsmennesket har i Gud en

uudtømmelig kilde til glæde – og alvor. Og så videre.

★

Denne variation, som har sin grund i skabningens mangfoldighed, må ikke sammenblandes med forskellene mellem sundt og sygt, skabningen ifølge Guds hensigt og den faldne verden. Enhver form for ægte gudserfaring har sin tilsvarende egocentriske (neurotiske) variant, som viser bagsiden af det mønster, Gud gav i skabelsen. Teoretikeren hænger sig i ufrugtbare, til tider aggressive spekulationer. Handlingsmennesket tager Guds navn til indtægt for at overkøre svagere, som tilfældigvis er i vejen. Den socialt indstillede misbruger Guds navn til at overstrege modsætninger og lyve sig bort fra konfrontationer og konflikter. Den rettænkende føler trykket fra en Gud, som ikke skænker, men kræver retfærdighed. Det kan naturligvis diskuteres, om disse fænomener bør kaldes »religiøse oplevelser«, eller om de ikke snarere bør rubriceres som religiøse forestillinger, eller mere eksakt vrangforestillinger. Det må blive et definitions-spørgsmål.

I alle tilfælde, skabelsesmønsteret viser sig også på bagsiden. Omvendelse betyder, at retsiden vendes frem, og skabelsen genoprettes. Vor kristne overbevisning er, at det kun sker ved delagtighed i Kristi død og opstandelse.

Også i denne kristne håndelse slår skabelsens mangfoldighed igennem. Ikke bare således, at rigdommen og mangfoldigheden genoprettes sammen med ordningen, men også således, at enhver dør fra sin egen synd, ikke fra nogen andens.

Sandheden tillader ikke skabeloner, her lige så lidt som andre steder. Det er i sin egen, i skabelsen givne udrustning, som enhver stiller til skaberens rådighed, Rom. 6,19. Enhver tager også imod Guds nærvær på den måde, Gud har skabt netop ham til. Således virkeliggøres i tjenesternes og oplevelsernes mangfoldighed (1. Kor. 12,4 ff) intentionen fra skabelsen. »Enhver går ligeud, de bø-

jer ej af fra vejen», Joel 2,7. I Kristi legemes enhed af forskellige og samvirkende lemmer bliver mennesket det sande bil-

lede af tre personer i en guddom, 1. Mos. 1,27.

Erik Petré

Oversættelse: Johs. M. Nielsen

FÆLLESERKLÆRING

fra gammelorientalske og katolske teologer i USA om nadveren

I DE Forenede Stater har en delegation, som består af repræsentanter for de gammelorientalske og katolske kirker i De Forenede Stater, offentliggjort en fælleserklæring om Nadveren. Til de gammelorientalske kirker hører: den armenske, den gregorianske, den koptisk-ortodokse, den æthiopisk-ortodokse og den syrisk ortodokse kirke. Dokumentet har følgende ordlyd:

Vi er enige om, at den til Nadveren forsamlede kirke udfører Herrens udtrykkelige ordre: at gøre det til hans ihukommelse, hvad han har gjort ved Nadvermåltidet.

Vi er enige om, at når Nadveren bliver fejret af vore kirker, da bliver brød og vin til Christi legeme og blod, ligesom brød og vin ved det sidste aftensmåltid blev til Christi legeme og blod.

Vi er enige om, at den treenige Guds kraft virker forvandlingen af brød og vin til Christi legeme og blod under Nadverfejringen. I overensstemmelse med overleveringen til-skriver man enten ordet eller Ånden den kendsgerning.

Vi er enige om, at udøvelsen af denne guddommelige kraft helt rigtigt tilskrives Helligånden som kilden til Guds handlen og gerning i kirken. Det stemmer godt overens med Åndens rolle som den, der giver livet, som den der beskyggede ved inkarnationen, som den Hellige, der helliger brød og vin, så at de bliver Christi legeme og blod og helliger

dem for os, når vi modtager dem.

Vi er yderligere enige om, at konsekrationen af elementerne virkes af Kristus, den opstandne Herre, som er sand Gud og sandt menneske. Ved Ånden virker han i kirkens liv. Dette stemmer fuldstændigt overens med Christi rolle ved det sidste aftensmåltid.

Vi anerkender, at nogle kirkefædre, f.eks. Johannes Chrysostomos, Severus af Antiochia og Ambrosius af Milano har lært, at Nadveren bliver virksom ved Christi ord: »Dette er mit legeme – dette er mit blod«. Thi når præsten udtaler ordene under anaphora, gør han det ikke i sit eget navn, men som Christi og kirkens stedfortræder.

Det, som Kristus én gang for alle har gjort, og som nu bliver gjort nærværende ved Helligåndens virke, lærte andre fædre, at Nadveren bliver virksom, når Helligånden nedkaldes over brødets og vinens gaver.

Vi er enige om, at anamnesen og epiklesebønnerne udgør i anaphora eller i stedfortrædelseskanon tilsammen de fuldstændige dele i en funktionsenhed, og at funktionen hos hver enkelt af dem kun kan forstås i den sammenhæng, som svarer til deres gensidige forbindelse.

Fra KNA-ökum. Information Nr. 19
fra 9.5.1984

Oversættelse: H. J. Thorsgaard Mortensen

Hans Andrae: Ja til kirkens hyrdeopgave ifølge Bibelen. Forlaget Hellberg & Elmquist, Søndervang 19, Hygum, 6630 Rødding.

★
DETTE hefte på 14-15 sider er skrevet af en svensk præst og oversat af Hans Olav Okkels, der også har forsynet det med nogle kommentarer i forord og efterskrift. Det er måske ikke helt indlysende, at der bag titlen ligger en klar og kortfattet begrundelse for kirkens nej til kvindelige præster. Man kan næsten imponeres over, at både forfatter og oversætter orker at gå i gang med dette spørgsmål. Okkels skriver selv, at »emnet er blevet så betændt, at man viger tilbage for offentlig debat». Men vi må være taknemmelige, fordi det alligevel er blevet gjort – og gjort netop på denne måde.

Vi er nogle, der længe har efterlyst en kort bibelsk argumentation, som alle lægfolk kan forstå. Og en argumentation, som især er rettet til de mange i kirkefolket, som er fulgt med strømmen og nu opfatter det som en »særhed», når de møder præster, der stadig ikke kan lade være med at afvise kvinders adgang til præsteembedet.

Heftets titel er alligevel rammende, fordi der her peges på de to punkter, hvor slaget skal stå. Vi skal med forfatteren spørge mennesker, om de virkelig regner med Bibelens autoritet i alle troens spørgsmål – og om de også vil anerkende denne myndighed, når det drejer sig om kvindelige præster. Vi skal desuden pege på det farlige ved at tale om »Bibelens åndelige mening» i modsætning til den bogstavelige – og faren ved at tilpasse Bibelen til flertallets ønsker og vor tids ideer.

Der næst peger forfatteren på det meget vigtige spørgsmål om Kristi indstiftelse af embedet. Når man ikke regner med denne indstiftelse, er det selvfølgelig ligeegyldigt, om det er mænd eller

kvinder, der er indehavere af det »embede», vi selv har fundet på! Det er derfor her, et af hovedangrebene skal sættes ind overfor dem, der uanfægtet godkender denne nye ordning i kirken. I forbindelse med læsningen af dette hefte slog jeg op i Præsteforeningens Blad 1947 og gennemgik navnene på de præster, der dengang underskrev en protestadresse mod den lovgivning, der ville give kvinder adgang til præsteembedet – og læste samtidig noget af debatten dengang. Når man kender noget til de mange, mange nej-sigere, der i de kommende år blev ja-sigere, kan det blive klart for en, at et nej, der er begrundet alene i et par citater af apostlen Paulus, ikke kan holde i længden, hvis man ikke har øje for NT's stærke tale om embedet. Mit eget ja i 1947, udtrykt i flere indlæg i debatten blev først til et klart nej, da jeg ligefrem overvældedes af NT's klare tale i den sag!

I den forbindelse mindes jeg en udtalelse af den svenske professor i NT Harald Riesenfeld, som jeg hørte for nogle år siden ved et kirkemøde i Øst-Tyskland. Han nævnede, at hvis man brugte et af de helt moderne fortolkningsprincipper, strukturanalysen, ville embedstankerne komme endnu tydeligere frem, for disse tanker gennemvæver det hele! Det er mig ufatteligt, at bibeltro eller fundamentalistiske teologer ikke kan se, at han har ret.

Heftet fører selvfølgelig også klar, bibelsk tale om det såkaldte »almindelige præstedømme» og peger på de mange opgaver, der med bibelsk ret kan tilfalde kvinder. Med oversætterens ord: »Vi ønsker ikke at sende kvindelige præster ud i arbejdsløshed»!

Her er der givet os et hefte at udbrede, måske først og fremmest til præster og lægfolk, der ønsker at være bibeltro samtidig med, at de deler den sækulariserede verdens syn på dette stridsspørgsmål. Det koster 9 kr. plus moms og for-

sendelse. Ved køb af mindst 5 eksemplarer falder prisen til 7,50 kr.; ved køb af mindst 20 eksemplarer er prisen 7 kr. plus moms og forsendelse.

Poul Ulsdal

JULEGAVEIDEER:

BOGNYHEDER

Jørgen Glenthøj: På kirkevagt. Formandsberetninger, bibeltimer og foredrag. 150 sider. Pris 122 kr (incl. moms) plus forsendelsesomkostninger.

I anledning af 20-året for udsendelsen af »Kirkens Ja og Nej» har Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse udgivet denne bog som en form for nærbilleder fra den fremadskridende tilpasning og omdannelse af kirken fra at være Guds kirke i det danske folk til at være folkeflertallets kirke.

Det er en bog, som nævner tingene ved deres rette navn, og som skaber klaring og giver mod på fremtiden.

Den forhandles kun gennem Kirkelig Samlings Bogeekspedition, Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.

★

Poul Ulsdal: Guds og de fattiges ven. Et tidssbillede. Forlaget Aros 1984. 88 sider. Pris 90 kr. Fås i boghandelen.

For 40 år siden, den 21. juli 1944 blev kordegnen ved Helligåndskirken i København, Ejnar Asbo, brutalt myrdet af Gestapo. Denne mand, tidligere friskolelærer i Mellerup, blev for et meget stort antal mennesker det skønneste kristen-menneske, de har kendt. Han var især elsket på grund af sin utrættelige og glade tjeneste blandt sognets fattige.

Poul Ulsdal tegner et billede af dette enestående menneske og af den tid, han tilhørte. Bogen bringer også brudstykker af dansk kirkehistorie samt en del erindringsstof fra en ung præsts gerning i den 2. verdenskrigs første år.

Det er en bog, som alle vil læse med glæde.

★

I januar 1985 udkommer:

Danmarks og Norgis Kirke-Ritual af 1685. Udgivet af Konvent for Kirke og Theologi med noter af Urban Schrøder. Ca. 200 sider. Subskriptionspris 140 kr. plus moms, porto og forsendelse (indtil udgivelsesdatoen). Derefter bogladepris 180 kr. plus moms.

Danmarks og Norgis Kirke-Ritual af 1685 er ikke blot et vigtigt historisk dokument. Det rummer så store pastorale værdier, at det fra tid til anden

har været citeret både i den almindelige kirkelige debat og i biskoppelige skrivelser, sidst i spørgsmål som eksorcisme og forkyndelsens bundethed og misbrug.

Efter dansk tradition er Kirke-Ritualet af 1685 aldrig blevet ophævet, men er blevet modificeret gennem senere tiders ændrede omstændigheder og lovgivning.

Udvalget for Kirke og Theologi har ment, at det var en god lejlighed at benytte 300-året for Kirke-Ritualets udgivelse til et genoptryk i en form, der er let tilgængelig for nutidslæsere og af et format, som gør prisen overkommelig.

★

Poul Ulsdal: En kamp for kirkens frihed. Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse 1985. 78 sider. Pris 85 kr. plus porto og forsendelse. Forhandles gennem Kirkelig Samlings Bogekspedition, Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.

Sent om aftenen den 1. februar 1960 kørte en kreds af præster ad isglatte veje hjem fra et møde i bispegården i Viborg, hvor man havde drøftet friheden i folkekirken. Delvis fra denne kreds udgik de 11 præster, der den 20. november 1964 udsendte pjecen »Kirkens Ja og Nej». Dette skrift på 14 sider blev bl.a. sendt til alle landets præster og menighedsrådsmedlemmer og solgt i boghandelen. Det blev i alt til 39.500 eksemplarer i fire oplag – samt udgaver på flere fremmedsprog! En nu afdød theologisk professor kaldte i en anmeldelse udgivelsen »for lidt af en kirkehistorisk begivenhed». I hver fald affødte pjecen den hidtil største kirkelige pressedeбат i vort land.

I denne bog vil man finde ikke blot noget af dette skrifts »historie», men også dets »for-historie». Der vil også være et forsøg på at vurdere, hvilken indflydelse skriftet fik i den danske kirke. Bogens midterparti indeholder et genoptryk af selve pjecens tekst – »at læse påny». Måske vil en sådan læsning vise, at pjecen er endnu mere aktuel i dag end dengang!

FKF's KONTO TIL SÆRLIGE FORMÅL

SOM kristne ved vi, at »selv om et menneske har overflod, afhænger hans liv ikke af det, han ejer» (Luk. 12,15). Vi ved endvidere også, at »gods og gaver, selve livet / er ej mit, / Gud har frit / alt til låns mig givet» (Paul Gerhard, DDS 489 v. 2). Alligevel har vi svært ved at løsrive os fra fornemmelsen af at være selvejere. Fristelsen til at leve, som om pengene ikke kommer Gud ved,

er der hele tiden. Og dog er det jo sådan, at kristne altid har været offervillige. Tænk blot på de enorme beløb, der hvert år gives til kirkelige formål af en forholdsvis lille flok mennesker i vort land! Var der nogen, der talte om disse nærige, pengegriske kristne?

Imidlertid består det kristelige forhold til penge jo ikke blot i at give ud. Der skal også gives ud med omtanke. Ik-

ke alene skal man overveje, hvilke formål man vil give til – det er jo ikke alt, hvad der kalder sig kristeligt, der er værd at støtte – men man skal også overveje, om man giver på rette måde. Det er misbrug af Guds gaver, om vi blot tankeløst smider dem ud til et eller andet fromt og veldædigt formål, hvis ikke vi først har sat os hen og regnet ud, om de samme fromme og veldædige formål ikke kunne være tilgodeset på en bedre måde, hvis vi havde investeret fornuftigere. »Lysets børn» har lov til at være lige så kloge som »verdens børn». I vores forvaltning af Guds gaver skal vi ikke af bare fromhed snyde Vor Herre. Talenterne skal forrentes – der skal tænkes på langt sigt.

Det er nemlig et spørgsmål, om de millioner af kroner, som fromme mennesker hvert år giver til kirkelige formål, ikke kunne være blevet forvaltet langt bedre. Hidtil har man for det meste bare »spist» pengene op, efterhånden som de kom ind. Pst, væk var de, og så måtte man til at bede om flere igen. Penge er jo ikke nogen værdi i sig selv. De er repræsentativer, d.v.s. de repræsenterer værdier – enten naturværdier eller menneskeskabte produkter, herunder produktionsmidler. Disse værdier, som er til gavn for menneskers leveforhold, kan øges gennem arbejde. Når værdimængden øges, øges også pengemængden, og pengemængden eller kapitalen er nødvendig for at sætte arbejde i gang, så værdimængden og dermed pengemængden igen kan øges. Dette gælder under såvel socialistiske som kapitalistiske samfundsforhold.

Som kristne, der ligesom den øvrige menneskehed også er sat til at være Guds medskabere på en bedre verden, kan vi ikke tillade os bare at »spise» værdierne op. Vi må også være med til at forøge værdimængden – ved at lade pengene arbejde, idet de investeres i nye produktionsmidler, der skaber mere arbejde, som igen forøger værdimængden.

Ganske vist kan der sættes et berettiget spørgsmålstegn ved vækstsamfundets

velsignelser – i hvert fald i de industrialiserede lande. Men så længe der er hungersnød og fattigdom i den tredje verden, er der vel næppe nogen, der vil påstå, at der globalt ikke er behov for vækst. Det bliver så et politisk spørgsmål, hvorledes væksten i industrilandene kan kanaliseres til tredje verdens lande. Under alle omstændigheder må den manglende løsning af det politiske fordelingsproblem ikke hindre den globale vækst der, hvor den har muligheder for at finde sted.

Det er ikke kun som privatpersoner, vi skal lade pengene arbejde. Det må også gælde de kirkelige organisationer. Hvis disse virkelig har brug for øgede værdimængder for at kunne udføre deres arbejde, må de selv være med til at skabe dem til gavn for dem selv.

Hvis en gaveindtægt på 1000 kr. bliver brugt til togrejser i forbindelse med et bestyrelsesmøde, ja så er de 1000 kr. kun 1000 kr. værd. Hvis de derimod blev investeret i værdipapirer med en effektiv rente på f.eks. 13 %, ville de 1000 kr. efter et års forløb være 1130 kr. værd, og efter knap 6 år ville de være 2000 kr. værd. Ganske vist havde man så ikke fået nogen togrejse, men pengenes værdi var dog steget. Skulle man have togrejsen betalt, ville det være nødvendigt med ca. 8000 kr. De ville nemlig give ca. 1000 kr. i rente.

Ja, men hvorfor skulle man dog bede om gaver på 8000 kr. for at få en rejse til 1000 kr. betalt? De 8000 kr. kunne jo strække til til 8 bestyrelsesmøder! Ville det ikke være vanvittigt? Nej, for de 8000 kr. ville stadig være til stede, hvis man investerede dem, og derudover ville man så hvert år have et bestyrelsesmødes rejser betalt – *hvert* år i mange, mange år!

Alternativet ville være, at man årligt skulle samle 1000 kr. ind i måske 25 år. Det ville blive til 25.000 kr., som de stakkels givere skulle punge ud med ialt. Ved en fornuftig investering kunne man altså nøjes med 8000 kr. på én gang. Hvis man alligevel over en 25 årig perio-

de ville give 25.000 kr., vil de resterende 17.000 kr. kunne investeres på en lignende måde. Pengene bliver således meget mere værd. Hvis organisationen uden af Statskattedirektoratet er anerkendt til at modtage gaver, som giverne kan fradrage på deres selvangivelse, stiger pengenes værdi endnu mere.

Ud fra sådanne grunde har bestyrelsen for FKF besluttet at oprette en konto til særlige formål. Vi ønsker nemlig ikke, at alle de penge, der bliver givet os, bare skal »spises» op i det daglige. Vi har brug for at spare op til en kapital, hvis renteafkast kan bruges til de formål, vi ikke kan få plads til i vort driftsbudget. Vi har brug for kapital til udgivelser, til studier, til rejselegater, til støtte af kirkeligt arbejde på FKF's linie og frem for alt: til leje af lokaler i København og Århus. Sådanne lokaler skal ikke bare være til kontor og administration, men centre med kapel, kaffebær og salg af kirkelige effekter og egne udgivelser. Tilmed er en sådan kapital også et aktiv, som kan hjælpe os til hurtigere at få Statskattedirektoratets godkendelse til at modtage gaver, som giverne kan fradrage på selvangivelsen.

Der skal i grunden ikke meget til, før vi har en kapital på kr. 100.000 og et renteafkast på kr. 13-14.000 årligt. Husk på, en forening som vor skal ikke betale skat, hvorfor vore gave- og renteindtægter er mindst det dobbelte værd. Der bliver heller ikke tale om nogen fondsbeskatning, da det ikke er nogen fond, men en driftskapital i vort almindelige regnskab.

Hvis blot 10 personer giver 100 kr. om måneden, vil kapitalen øges med 12.000 kr. om året plus renterne, som p.t. ligger omkring 13-14 %. Prøv selv at regne ud, hvor mange år der vil gå, før kapitalen er oppe på kr. 100.000! Samme resultat ville man få, hvis 50 personer kun gav 20 kr. om måneden, og det er slet ikke til at tænke på, hvad det ville give, hvis de samme 50 eller bare nogle af dem ville ofre 50 eller 100 kr. om måneden.

Det var nu tanken, at kapitalen i en årrække skulle trække renter, indtil den når op på en vis størrelse — f.eks. kr. 50.000. Herefter skulle bestyrelsen for KIRKELIG FORNYELSE kunne anvende maksimalt 40 % af renterne til de ovennævnte formål, mens de resterende 60 % af renterne skulle lægges til kapitalen. Herved sikres det, at kapitalen ikke blot følger med inflationen, men stadig øges. I øjeblikket står der 6-7.000 kr. på kontoen.

Hermed opfordres alle, som ønsker højkirkelige tanker fremmet i Danmark, til at sende beløb — store eller små — til FKF's girokonto. Man kan sende faste månedlige beløb i en regelmæssig givertjeneste, men også enkeltbeløb modtages med tak. Kontoen er:

Postgironr. 3 08 81 42, mærket »særkonto». Adresse: Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE, Kassereren, Carit Etlars vej 5, 1.tv., 1814 København V.

Olaf Fog

INDHOLDSFORTEGNELSE 1984

<i>Andersen, Bjarne</i> : Glæden ved at gå til gudstjeneste	12	En pave-prædiken	109
<i>Bertelsen, Henning</i> : Læst: Hermann Ridderbos: Jesus og Paulus	61	<i>John Gibraltar, biskop v/Poul Exner</i> : En prædiken til præster	1
<i>Christensen, H. C.</i> : Kommentar: Det er så godt at ha' ryggen ret	3	Kirkelig Familieejr 1984, program	42
<i>Christensen, H. C.</i> : Selskabet Dansk Tidegærds sommermøde i Løgumkloster.	42	<i>Kristiansen, Erling</i> : Kvinder i kirken	3
<i>Christensen, H. C.</i> : De holdt fast ved bønnen — en meditation.	74	<i>Lunn, Tage</i> : Bibelens syn på messehageler	14
<i>Christensen, Knud</i> : Hvad er højkirkelighed?	42	<i>Lunn, Tage</i> : Læst: Salmer og kirkeviser	86
<i>Christensen, Knud</i> : Menighedsrådsvalg 1984.	63	<i>Lunn, Tage</i> : Som har talt ved profeterne	91
<i>Christiansen, Henrik</i> : Den danske folkekirke i det økumeniske fællesskab efter Vancouver	118	<i>Madsen, Hans Oluf</i> : Læst: Poul Ulsdal: Tjenesten ved alteret	19
<i>Dahl, Povl</i> : Kristi himmelfarts betydning	89	<i>Mortensen, H. J. Thorsgaard</i> : Jomfru Maria	31
<i>Deckert, Margit</i> : Om døden og vores begrænsethed	83	<i>Mortensen, H. J. Thorsgaard</i> : Læst: Mark Gibbard: Gebet und Kontemplation	106
<i>Dingstad, Asle v/Bjarne Andersen</i> : Opstandelsens broderskab	27	<i>Mortensen, H. J. Thorsgaard</i> : Fælleserklæring fra gammelorientalske og katolske teologer i USA om nadveren	129
<i>Ekeland, Olav Rune v/O. Lund</i> : <i>Pallelsen</i> : Romerkirken og protestantismen.	49	<i>Møller, Dag Monrad</i> : Det danske Antifonale — et tilbud	33
<i>Eriksen, Percy</i> : Et økumenisk udvalg af kirkens helgener, martyrer, bekendere og lærere	124	<i>v/Nielsen, Johs. M.</i> : Vor Frue af Medjugorje. Mariaåbenbaring i dag	61
<i>Fog, Olav</i> : Inkarnation	68	<i>Nielsen, Johs. M.</i> : Konvent i Strövelstorp	126
<i>Fog, Olav</i> : FKF's konto til særlige formål.	132	<i>Petrén, Erik v/Johs. M. Nielsen</i> : Religiose oplevelser	127
<i>Geertz-Hansen, Kjeld</i> : Præsters bønsliv	10	<i>Poulsen, Jørgen</i> : To foldere	40
<i>Hansen, J. Em.</i> : Grundtvig og Jomfru Maria	94	<i>Sauser, Ekkart v/Mads Thomas Bøgh</i> : Kærligheden og kirkens enhed	100
<i>Hoffmann, Poul</i> : Opstandelse	45	<i>Schröder, Urban</i> : »Og de holdt fast ved — brødet brydelse»	79
<i>Jacobsen, Henrik Bo</i> : Gæst i Jomfru Marias have	103	<i>Serner-Pedersen, Bess & Jesper</i> : Læst: Anita Behrendt: Påskebogen	62
<i>Jensen, Edmund</i> : Læst: N. F. S. Grundtvig — Theolog og Kirkelærer	40	<i>Sjögren, Per-Olof v/Mariadøtrene</i> : Den hellige nadver	29
<i>Jensen, Edmund</i> : Guds hjerte og ånde	57	<i>Stolt, Jan</i> : Allehelgen	105
<i>Johannes Paul II v/Erik Hashund</i> : Pavens budskab til kardinal Willebrands	38	<i>Ufer, J. R. Albrecht v/Peter Østerby-Jørgensen</i> : Jerusalems fred	25
<i>Johannes Paul II v/Kirsten Lansner</i> :		<i>Ulsdal, Poul</i> : Et år nærmere	111
		<i>Ulsdal, Poul</i> : Læst: Hans Andrae: Ja til kirkens hyrdeopgave ifølge Bibelen	130

Bladet koster 60 kr. årligt i abonnement, – for studerende 40 kr. årligt. Beløbet indbetales til kassereren for Fællesskabet KIRKELIG FOR- NYELSE, organist *Axel Madsen*, Carit Etlarsvej 5, 1.tv., 1814 København V. Telefon 01-22 67 67 – Postgiro 208 81 42.

Medlemmer betaler 160 kr. årligt til fællesskab. Dette beløb omfatter også abonnement på Re-formatio. Ægtepar 190 kr. Studerende og pensionister betaler 80 kr. for enkelt medlemskab. Pensionistægtepar 95 kr.

NR. 6 – DECEMBER 1984 – 27. ÅRGANG

<i>Johannes Paul II v/Kirsten Lansner: En pave-prædiken.</i>	109
<i>Poul Ulsdal: Et år nærmere</i>	111
<i>Henrik Christiansen: Den danske folkekirke i det økumeniske fællesskab</i>	118
<i>Percy Eriksen: Et økumenisk udvalg af kirkens helgener, martyrer, bekendere og lærere</i>	124
<i>Johs. M. Nielsen: Konvent i Strövelstorp</i>	126
<i>Erik Petré v/Johs. M. Nielsen: Religøse oplevelser</i>	127
<i>v/H. J. Thorsgaard Mortensen: Fælleserklæring fra gammelorientalske og og katolske teologer i USA om nadveren</i>	129
<i>Poul Ulsdal: Læst: Hans Andrae: Ja til kirkens hyrdeopgave ifølge Bibelen . . .</i>	130
<i>Olav Fog: FKF's konto til særlige formål</i>	132